

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

ПІКУШ ЮРІЙ ПЕТРОВИЧ

УДК 336.713.009.12

**УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ БАНКУ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ
ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ**

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпропетровському національному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Куликов Юрій Сергійович,
Дніпропетровський національний університет
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри банківської справи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Макаренко Михайло Ілліч,
Українська академія банківської справи
Національного банку України,
завідувач кафедри міжнародної економіки;

кандидат економічних наук, доцент
Колодізев Олег Миколайович,
Харківський національний економічний
університет Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри банківської справи

Провідна установа – Донецький національний університет
Міністерства освіти і науки України,
кафедра фінансів і банківської справи

Захист дисертації відбудеться 26.01.2007 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 в Українській академії банківської справи Національного банку України за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української академії банківської справи Національного банку України за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.

Автореферат розісланий 24.12. 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сьогодні вітчизняні банки опинились в умовах чергової хвилі підвищення конкуренції, обумовленої, у першу чергу, підвищенням інтересу іноземного капіталу до українських банків та лібералізацією режиму доступу цього капіталу до ринку фінансових послуг України. Якщо на 01.01.2000 у нас діяло 7 банків зі 100 %-ним іноземним капіталом, то на 01.01.2006 – 9, і при цьому частка капіталу у їхньому сумарному статутному фонді збільшилась з 225 до 1056 млн. грн. За останні роки у власність закордонних акціонерів перейшли повністю або відбувся продаж контрольного пакета акцій такі банки, як АППБ “Аваль”, АКІБ “УкрСиббанк”, АКБ “Укрсоцбанк” та ін. Поява у банківській системі нових потужних власників, суттєве збільшення ресурсної бази банків за участю іноземного капіталу, залучення висококваліфікованих фахівців та інші чинники суттєво змінили умови міжбанківської конкуренції у бік підвищення її динамічності та загострення. Комерційні банки за таких умов вимушені корегувати стратегії свого розвитку, розвивати принципи, методи та інструменти управління своєю конкурентоспроможністю та конкурентоспроможністю послуг, що ними надаються.

Тому на порядок денний постає проблема суттєвого удосконалення науково-методичного і практичного забезпечення процесів управління конкурентоспроможністю банків.

Проблема ефективного управління конкурентоспроможністю досліджувалась у науково-методичних працях багатьох закордонних та вітчизняних науковців, а саме І. Ансофа, Я. Гордона, Б. Карлоффа, Ф. Котлера, М. Портера, А. Стрікланда, А. Томпсона, Л. Антонюка, В. Гейця, Т. Гончарук, Ю. Куликова, М. Макаренка, Ю. Полунєєва, Б. Шлюсарчика та ін. Що стосується питань управління конкурентоспроможністю саме комерційних банків, то вони досліджені значно менше (І. Волощук, А. Гальчинський, О. Дзюблюк, С. Козьменко, О. Лаврушин, Ю. Лисенков, Д. Лук’яненко, А. Мороз, А. Пересада, М. Савлук, Ф. Шпиг та ін.).

Деякі питання теоретичного характеру, зокрема щодо методичного забезпечення процесів управління конкурентоспроможністю банку саме за умов лібералізації фінансових ринків, оцінки відкритості цих ринків, розвитку теоретичної бази концепції процесного єднання стратегічного і конкурентоспроможного розвитку банку є недостатньо розробленими і не доведеними до рівня практичного застосування.

Все вищевикладене й обумовило вибір об’єкта дослідження, актуальність теми, її теоретичну та практичну значимість.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано за планами наукових досліджень Дніпропетровського національного університету Міністерства освіти і науки України. Наукові результати, теоретичні положення і висновки

дослідження було використано при виконанні науково-дослідної теми “Фінансово-економічні проблеми розвитку підприємництва в Україні” (номер державної реєстрації 0103U000550).

До звітів за цією темою включено пропозиції автора щодо забезпечення рівних умов для конкуренції вітчизняних банків і банків з іноземним капіталом, пропозиції щодо розвитку нормативної і законодавчої бази такої діяльності. Крім того, у рамках даної теми автором було розроблено розділ “Теоретико-методичні засади розвитку компанії як суб’єкта підприємництва”.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення і розробка науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо розвитку системи управління конкурентоспроможністю комерційного банку на базі виявлення основ розвитку і самоорганізації.

Для досягнення мети було поставлено й вирішено ряд послідовних задач:

- дослідити сутність понять “фінансовий ринок” та “лібералізація фінансового ринку”, визначити та доповнити для цілей дослідження економічну сутність понять “конкурентоспроможність банку” і “управління конкурентоспроможністю банку”;
- проаналізувати, узагальнити та систематизувати фактори зовнішнього і внутрішнього середовищ, які впливають на рівень конкурентоспроможності банків;
- дослідити субординацію і взаємовплив, а також вплив на конкурентоспроможність компанії, таких її складових, як культура, стратегія, навчання, партнерство;
- розробити методичні підходи до виявлення, аналізу і використання потенціалу стійкого розвитку конкурентоспроможної компанії (моделей мета-процесу і компетент-процесингу);
- виявити і оцінити зміст та рівень впливу лібералізації фінансових ринків на зміну факторів, що визначають конкурентоспроможність комерційного банку;
- провести аналіз існуючих підходів до оцінки рівня закритості ринку фінансових (банківських) послуг для іноземного капіталу, удосконалити їх та розрахувати даний показник для вітчизняних умов;
- проаналізувати існуючі науково-методичні підходи до аналізу конкурентного середовища банку, удосконалити їх та здійснити позиціонування конкретного банку на ринку банківських послуг;
- удосконалити методи оцінки конкурентоспроможності комерційного банку;
- удосконалити рекомендації щодо стратегічного планування у банку як основи підтримки і розвитку його конкурентоспроможності.

Об’єктом дослідження є процеси забезпечення ефективного управління конкурентоспроможністю комерційного банку.

Предметом дослідження є принципи, методи і процедури управління конкурентоспроможністю банку в умовах фінансової лібералізації.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дисертаційної роботи становить сукупність принципів, загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового дослідження, використання яких зумовлене науковими завданнями.

У процесі дослідження використовувались сучасні методи дослідження: системний і структурний аналіз (при визначенні загальних принципів, методів та інструментів управління конкурентоспроможністю банку; при уточненні, впорядкуванні та систематизації чинників конкурентоспроможності); порівняльний аналіз та метод порівняльних характеристик (при аналізі досвіду стратегічного планування та управління стратегічним конкурентним розвитком у різних банках, при удосконаленні підходів до позиціонування банку та оцінки конкурентоспроможності); факторний аналіз (при дослідженні чинників конкурентоспроможності банку на різноманітних ринках) ринку; економіко-статистичні методи (при аналізі зовнішнього середовища банку та оцінці його можливостей і загроз) та ін.

Наукова новизна одержаних результатів визначається внеском автора у розв'язання актуальної наукової задачі удосконалення і розробки науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю комерційного банку на базі виявлення основ розвитку і самоорганізації і полягає в наступному:

вперше:

- розроблена авторська концепція компетент-процесингу як теоретико-методологічна основа формування якості компетент-процесингу компанії як така, що провокує створення перманентного процесу продукування ключових компетенцій, сталої конкурентоздатності банку;

удосконалено:

- класифікацію і взаємозалежність, а також економічний зміст понять “банківська конкуренція”, “конкурентоспроможність банку”, “конкурентоспроможність банківської послуги”, “управління конкурентоспроможністю”, які базуються на виявленні особливостей здійснення банківської діяльності і надання банківських послуг і характеризуються системністю, взаємопідпорядкованістю;
- методичні підходи і рекомендації щодо оцінки рівня конкурентоспроможності комерційного банку на базі запропонованих показників та їх динаміки;
- рекомендації щодо оцінки показників рівня закритості банківської системи для іноземного капіталу, які враховують можливості для прямого інвестування, опосередкованого впливу та розвитку філіальної мережі, а також рекомендації застосування визначених показників у конкурентному аналізі;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні положення процесингової теорії самоорганізації, які побудовані на концептуальних положеннях внутрішньоорганізаційної філософії та розкривають базу розвитку конкурентоспроможної компанії;
- науково-методичні рекомендації щодо визначення конкурентної позиції банку на ринку банківських послуг, що базуються на визначенні та врахуванні динаміки частки ринку банку за певним продуктом та її порівняння із відповідними показниками банків даної групи;
- загальні функції, принципи, методи й інструментарій функціонально-цільового управління у комерційному банку на основі виділення бажаного рівня його конкурентоспроможності у окрему стратегічну задачу;
- науково-методичні підходи до аналізу стратегічних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища комерційного банку та стратегічного планування розвитку банку і забезпечення його конкурентоспроможності, з урахуванням потенційних змін можливостей і загроз для банку під впливом лібералізації фінансових ринків.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається обґрунтованими пропозиціями автора щодо вдосконалення процесів стратегічного планування у банку, розробки і реалізації конкурентоспроможних стратегій розвитку банку, врахування змін зовнішнього середовища у процесі управління конкурентоспроможністю банку. Основні положення дисертаційної роботи мають науково-практичну спрямованість. Одержані результати і сформульовані висновки є внеском у розвиток теоретичних положень щодо ефективного управління банком та його підрозділами стратегічного розвитку.

Основні результати дослідження використано в практичній діяльності АКІБ “УкрСиббанк” (довідка від 17.10.2006 № 18-1/6345), АКБ “Приватбанк” (довідка від 13.06.2006 № 17.0.0/2-195).

Результати дисертаційного дослідження використовуються в Дніпропетровському національному університеті Міністерства освіти і науки України при викладанні студентам курсів “Стратегічний менеджмент у банках”, “Стратегічне управління”.

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, що виносяться на захист, одержані автором особисто і знайшли відображення в наукових працях, опублікованих у фахових виданнях. Дисертаційне дослідження є одноосібно виконаною науковою працею, в якій виявлено особливості впливу фінансової лібералізації на конкурентоспроможність банку, науково обґрунтовано, удосконалено і розроблено теоретичні і методичні засади розвитку принципів, методів та інструментів управління конкурентоспроможністю банку.

З 17 публікацій автора, де відображаються основні результати проведеного дослідження, 15 є одноосібними.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи оприлюднені автором на наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях. Серед

них: науково-практична конференція “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 2005 р., 2006 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Міжнародна банківська конкуренція” (м. Суми, 2006 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція “Підвищення ролі фінансових відносин у комплексному соціально-економічному розвитку регіону” (м. Дніпропетровськ, 2001 р.); Друга міжнародна науково-практична конференція “Сучасні тенденції в розвитку банківської системи” (м. Дніпропетровськ, 2004 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави” (м. Дніпропетровськ, 2005 р.).

Крім того, результати дослідження доповідалися автором на науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Дніпропетровського національного університету Міністерства освіти і науки України, семінарах АКБ “Приватбанк”.

Наукові публікації. Основні положення та найважливіші результати дисертаційної роботи опубліковано автором самостійно та у співавторстві в 17 наукових та науково-методичних працях загальним обсягом 6,5 друк. арк. Обсяг опублікованого матеріалу, який належить особисто автору, становить 6,3 друк. арк.

Структура і зміст дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 196 сторінках. У тексті дисертації розміщено 17 рисунків та 27 таблиць на 39 сторінках. Список використаних джерел містить 176 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі дисертації “**Аналіз науково-методичних підходів до визначення і оцінки конкурентоспроможності банків за умов лібералізації фінансових ринків**” здійснено детальне дослідження основних характеристик глобалізації як процесу, тісно пов’язаного з лібералізацією вітчизняних фінансових ринків. Фінансова глобалізація розглядається під кутом інтенсифікації міжнародного руху капіталу, зумовленої лібералізацією його регулювання, що супроводжується якісними змінами у механізмах функціонування та інституційній інфраструктурі національних та міжнародних фінансових ринків. У рамках теми дослідження під фінансовою глобалізацією автор розуміє узгодженість правил регулювання економічної діяльності у глобальному масштабі і зниження торгівельних бар’єрів, що повинно призвести до вільного переміщення капіталів та вільної конкуренції будь-якої компанії на будь-яких ринках.

У роботі проаналізовано можливі позитивні і негативні наслідки глобалізаційних процесів у фінансовій сфері та результати рейтингів глобалізації. Систематизовано можливості і загрози, які виникають в умовах глобалізації для банків і банківських систем. Проаналізовано вплив нестабільності на економічне зростання країн з ринками, що формуються. Зроблено висновок про наявність взаємозв’язку між ними і зміну цієї залежності після фінансової лібералізації.

Виходячи з того, що банки діють на фінансових ринках, автором проведено узагальнення існуючих визначень поняття фінансового ринку та для даного дослідження прийнято наступне: фінансовий ринок (ринок фінансових послуг) – це сфера організації руху, розподілу та перерозподілу грошових коштів за посередництва фінансових інституцій (у тому числі – банків), що охоплює сукупність усіх грошових ресурсів країни, які знаходяться у постійному русі та змінюються під впливом співвідношення попиту і пропозиції. Фінансовий ринок умовно може бути поділений на ринок позичкового капіталу (банківських кредитів і депозитів), ринок цінних паперів, ринок страхових послуг і пенсійних фондів. Фінансовий ринок, фінансові посередники (банки і страхові компанії), компанії, що надають фінансові послуги, і регуляторні органи створюють фінансову систему.

У роботі проаналізовані стан і динаміка основної складової фінансового ринку України – ринку банківських послуг (табл. 1). У результаті аналізу було зроблено висновок про те, що суттєві зміни на ринку викликані фінансовою лібералізацією, тобто ліквідацією обмежень у діяльності банків та інших фінансових установ при наданні фінансових послуг. Обґрунтовано доцільність розробки і використання у макроекономічних оцінках рейтингу (індексу) лібералізації. Особлива увага приділяється дослідженню лібералізації доступу у банківську систему іноземного капіталу, в першу чергу – оцінці її потенційних наслідків.

Таблиця 1

**Співвідношення іноземного та національного капіталу
в банківській системі України**

Показники	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
Кількість банків за реєстром (на кінець року)	195	189	182	179	182	186
- у тому числі зареєстровано протягом року	1	3	5	5	7	1
Кількість банків, які мають ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій (на кінець року) та надають звітність (із загальної кількості)	154	153	157	157	160	165
у тому числі:						
- акціонерні товариства:	137	136	136	133	132	133
- відкриті	99	95	94	94	92	92
- закриті	38	41	42	39	40	41
- товариства з обмеженою відповідальністю	17	17	20	24	28	32

- кооперативні	-	-	1	-	-	-
Кількість банків з іноземним капіталом, всього	31	21	20	19	19	23
- в тому числі зі 100 %-ним іноземним капіталом	7	6	7	7	7	9
Статутний капітал банків з іноземним капіталом, млн. грн.	725	946	1046	1152	1630	3602
- у тому числі банків зі 100 %-ним іноземним капіталом, млн. грн.	225	265	365	414	689	1056
Статутний капітал діючих банків у гривневому еквіваленті, млн. грн.	3666	4576	6003	8116	11605	16111

Зміна умов ведення банківської діяльності в результаті її лібералізації суттєво змінює фактори зовнішнього середовища, загрози і можливості для конкретного банку, тобто змінює конкурентне середовище.

На базі дослідження досвіду європейських країн з перехідною економікою зроблено висновок про більшу ефективність роботи банків із більшою присутністю іноземного капіталу у банківській системі (табл. 2).

Таблиця 2

**Ефективність діяльності банків залежно від походження капіталу
(відносно вітчизняних банків)**

Показник	Іноземні банки	Вітчизняні банки із часткою іноземного капіталу
Зобов'язання/активи	0,69	0,75
Позики/активи	0,95	0,95
Депозити/активи	1,03	1,08
Рентабельність активів	1,31	1,08
Рентабельність акціонерного капіталу	1,06	0,94

Визначено відмінності банківської конкуренції від конкуренції на інших ринках. Автором проаналізовано, обґрунтовано і запропоновано для використання у рамках виробничо-організаційного підходу до моделювання банківської діяльності моделі досконалої конкуренції, недосконалої конкуренції, монополії, олігополії та інші. Застосування вказаних моделей необхідне для аналізу конкурентної структури галузі, аналізу впливу інституційних змін у галузі на

конкуренцію, розробки регуляторних заходів та ін. Про конкуренцію у галузі можна також зробити висновок дослідивши зв'язок між структурою галузі і ринковою владою на основі гіпотези “структура-поведінка-результат”, що здійснено автором на основі вивчення моделей Бреснахана, Панзара-Росса, Барроса-Модесто.

Проведено аналіз поняття конкурентоспроможності організації, конкурентоспроможності банку, управління конкурентоспроможністю. Проведені концептуальне узагальнення та систематизація теоретико-методологічних аспектів управління конкурентоспроможністю банку, в основі якої лежить розуміння конкурентоспроможності банку як його можливості здійснювати ефективну прибуткову діяльність на визначеному рівні в умовах конкурентного ринку фінансових послуг.

У другому розділі “Розвиток методичної бази оцінки конкурентного середовища банку” встановлено, що лібералізація міжнародної торгівлі фінансовими послугами практично не впливає на стійкість банківської системи. З метою створення картини конкурентного середовища під призмою лібералізації проведено узагальнення і удосконалення існуючих науково-методичних підходів до якісного і кількісного визначення рівня закритості економіки країни взагалі і ринку фінансових (банківських) послуг.

Індекс закритості банківської системи для іноземного капіталу пропонується розраховувати на основі експертних оцінок стосовно обмежень за такими напрямками: ліцензування діяльності банків; прямі іноземні інвестиції; спільна участь резидентів і нерезидентів у банківському капіталі; політика відносно видачі довгострокових дозволів на проживання фізичних осіб – нерезидентів; доступ іноземних банків до залучення коштів фізичних і юридичних осіб – резидентів; розміщення банківських ресурсів; інші можливі напрямки бізнесу – страхування і андеррайтинг; відкриття філій на території країни; склад колегіального виконавчого органу; політика відносно тимчасового перебування у країні фізичних осіб – нерезидентів (табл. 3).

Таблиця 3

Індекс закритості банківського сектора для прямих іноземних інвестицій

Категорії обмежень	Вага	Бал			
		Україна		Росія	
		Діюче законодавство	з урахуванням планованих змін	Діюче законодавство	з урахуванням планованих змін
Ліцензування іноземних банків	0,15	0,00	0,00	0,00	0,00
Прямі іноземні інвестиції	0,20	0,00	0,00	0,55	0,50
Спільна участь нерезидентів і резидентів у банківському капіталі	0,08	0,00	0,00	0,00	0,00
Політика по відношенню до видачі	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00

довгострокових дозволів на проживання фізичних осіб – нерезидентів					
Обмеження доступу іноземних банків до залучення коштів фізичних і юридичних осіб – резидентів	0,15	0,00	0,00	0,00	0,00
Обмеження по розміщенню банківських ресурсів	0,15	0,00	0,00	0,00	0,00
Обмеження інших можливих напрямків бізнесу – страхування і андеррайтинг	0,10	0,50	0,50	0,50	0,50
Обмеження по відкриттю філій на території країни банками за участю іноземного капіталу	0,06	0,00	0,00	0,25	0,25
Обмеження по відкриттю філій на території країни іноземними банками	0,05	1,00	0,25	1,00	1,00
Склад колегіального виконавчого органу	0,03	0,00	0,00	0,75	0,75
Політика по відношенню до тимчасового перебування у країні фізичних осіб – нерезидентів	0,01	0,00	0,00	0,25	0,25
Індекс закритості банківського сектора	1,00	0,100	0,063	0,250	0,240

Закритість країни для іноземних інвестицій – це поняття відносне, тобто воно надає уявлення про стан речей у порівнянні з іншими країнами.

У роботі розглянуто різноманітні моделі визначення конкурентної позиції продукту і банку та можливості і межі їх застосування у банківській практиці: Boston Consulting Group, General Electric/McKinsey, Arthur de Little, Ansoff, Shell/DPM та ін. Дані моделі полегшують процес стратегічного управління конкурентоспроможністю конкретної послуги або банку в цілому, дозволяють абстрагуватися від незначних деталей, виділити найбільш істотні риси при визначенні конкурентної стратегії. Запропоновано напрямки вдосконалення існуючих методів оцінки конкурентної позиції банку та їхньої динаміки.

Для загального аналізу використовується статистика, наведена в табл. 4. Прикладом вдосконалення можуть служити матриці “депозити-кредити” і “структура депозитів” (рис. 1, 2), які дають уявлення про конкурентну позицію банку по конкретному продукту на ринку, про зміну даної позиції банком та найближчими конкурентами з часом.

Конкурентна позиція найбільших банків України на 01.06.2006

№ по р.	Банк	Чисті активи		Кредити фізичним особам		Кредити юридичним особам		Капітал		Кошти фізичних осіб		Кошти юридичних осіб	
		млн. грн.	Частка на ринку, %	млн. грн.	Частка на ринку, %	млн. грн.	Частка на ринку, %	млн. грн.	Частка на ринку, %	млн. грн.	Частка на ринку, %	млн. грн.	Частка на ринку, %
	Банківська система	239860	100,0	45563	100,0	125226	100,0	28300	100,0	80911	100,0	75950	100,0
1	Приватбанк	25315	10,6	8512	18,7	9335	7,5	2348	8,3	11432	14,1	6447	8,5
2	АППБ "Аваль"	19885	8,3	6512	14,3	9238	7,4	1945	6,9	9333	11,5	4877	6,4
3	Промінвестбанк	15033	6,3	620	1,4	12017	9,6	1441	5,1	6404	7,1	6427	8,5
4	УкрСиббанк	12654	5,3	4085	9,0	5245	4,2	963	3,4	2864	3,5	3720	4,9
5	Укрексімбанк	12209	5,1	169	0,4	9259	7,4	1179	4,2	2015	2,5	4053	5,3
6	Укрсоцбанк	12195	5,1	4510	0,9	4498	3,6	1132	4,0	3670	4,5	4872	6,4
7	Ощадбанк	9470	3,9	1739	3,8	956	0,8	843	3,0	6276	7,8	1383	1,8
8	Райффайзенбанк-Україна	8264	3,4	2698	5,9	4107	3,3	802	2,8	1412	1,7	2051	2,7
9	Надра	7143	3,0	2266	5,0	2705	2,2	649	2,3	2844	3,5	934	1,2
10	Фінанси і кредит	5055	2,1	903	2,0	2990	2,4	504	1,8	2256	2,8	1249	1,6
11	Брокбізнесбанк	4739	2,0	355	0,8	2905	2,3	621	2,2	1065	1,3	2395	3,2
12	Укрпромбанк	4486	1,9	419	0,9	3688	2,9	650	2,3	2720	3,4	732	1,0

Методологічною основою для аналізу конкурентної позиції комерційного банку є ідея ринкової частки, під якою розуміється частина залучених чи розміщених коштів, яка припадає на окремий банк, відносно сукупного їх обсягу на цьому ринку. Чим вона вища, тим вищий ступінь свободи банку, ширший доступ до ресурсів. Практичне застосування конкурентної позиції в діяльності комерційного банку може мати такі напрямки: формування інформаційної бази про місце банку серед конкурентів за різними критеріями для визначення стратегії досягнення більш міцного становища на ринку; виявлення резервів і шляхів підвищення конкурентоспроможності банку і його послуг; оцінка доцільності виходу банку на нові ринки з урахуванням їх лібералізації і вибір стратегії поведінки на цих ринках у випадку позитивного рішення; коригування конкурентних стратегій на ринках банківських послуг, на яких діє банк, у зв'язку зі зміною ринкової ситуації чи конкурентоздатності банку; використання в рекламі банку показників конкурентної позиції, що сприяють зміцненню його іміджу і залученню клієнтів.

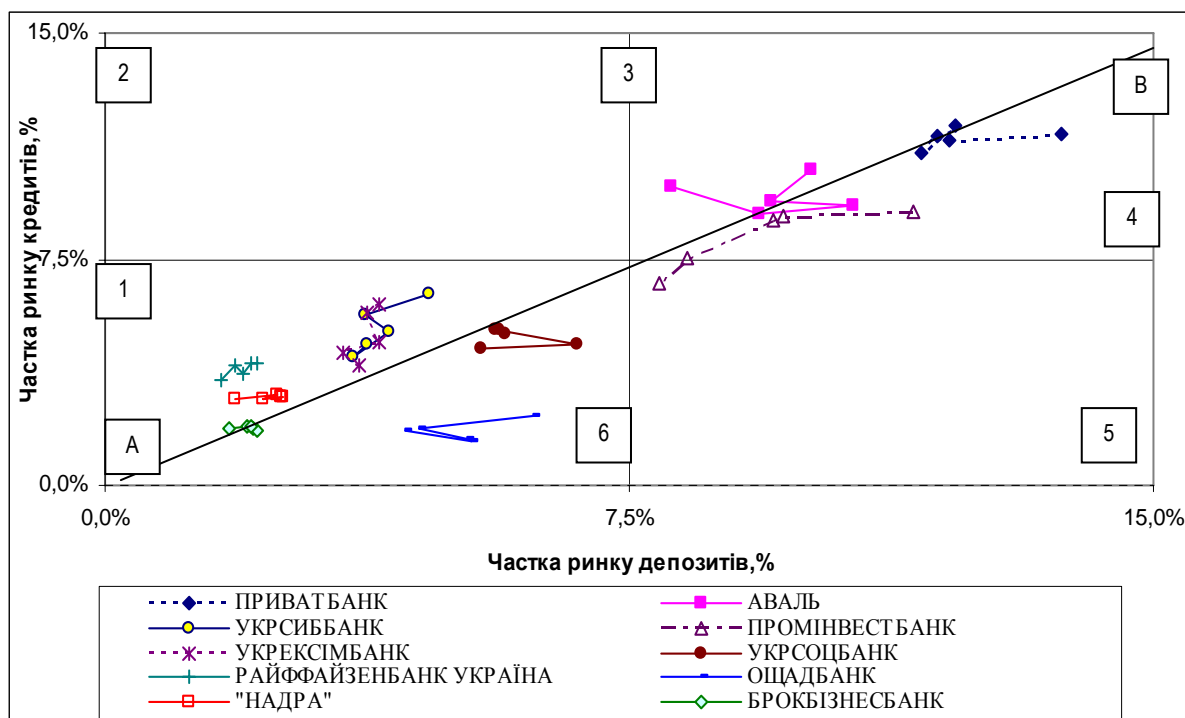

Рис. 1. Матриця "Депозити-кредити" (з 01.10.2004 по 01.10.2006)

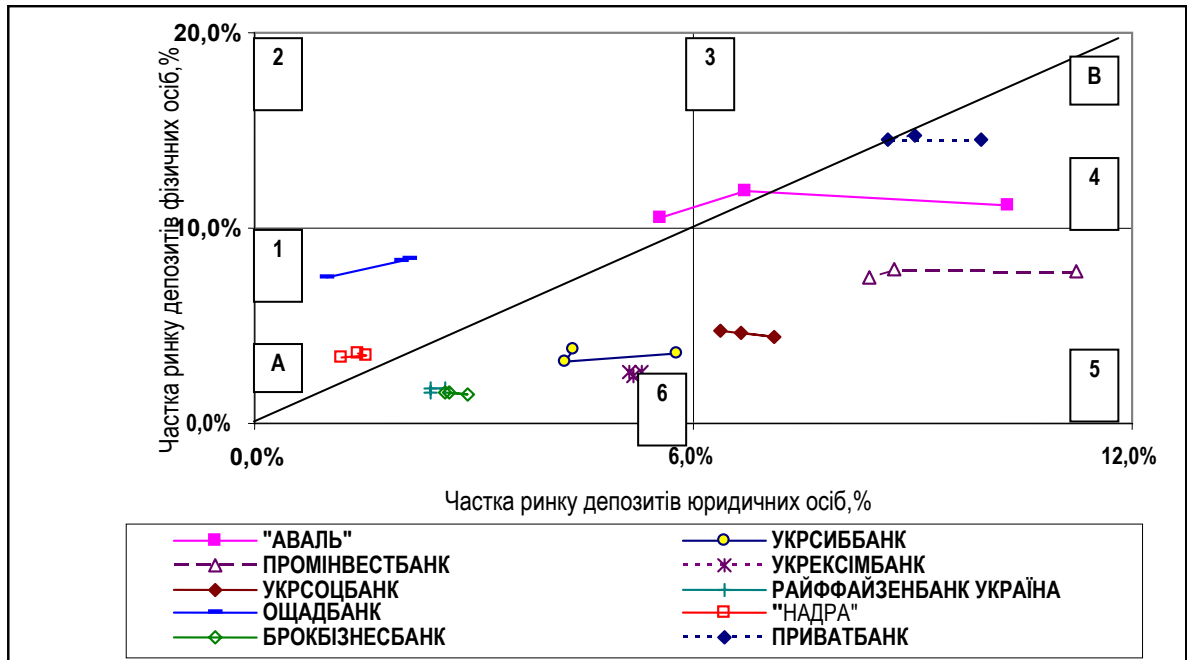

Рис. 2. Матриця “Структура депозитів” (з 01.10.2005 по 01.10.2006)

Наводяться рекомендації щодо оцінки наслідків зняття обмежень міжнародної торгівлі послугами у рамках вітчизняної банківської системи. Ці обмеження набувають вигляду, в першу чергу, нетарифних бар'єрів, що зумовлено нероздільністю наданої послуги від її постачальника та неможливістю розподілу процесу надання та споживання послуг у часі. При цьому розглядаються три категорії нетарифних бар'єрів:

- обмеження, які впливають на легкість доступу іноземних компаній на ринок (обмеження по відношенню до прямих іноземних інвестицій, транскордонної мобільності фахівців-нерезидентів);
- обмеження, які створюють для іноземних компаній менш вигідні умови діяльності на ринку (обмеження доступу до інвестиційних податкових пільг, податки на прикордонну торгівлю через телекомунікаційні мережі, збори та податки з іноземних туристів);
- інші заходи, які не мають відношення до двох попередніх типів, але фактично є бар'єрами міжнародної торгівлі послугами (закони про захист прав споживачів, культурні бар'єри, закони про державні закупівлі).

Оцінка впливу нетарифних бар'єрів на ціну та обсяги наданих на ринку послуг, досягнення благополуччя споживачів та ефективність національних виробників є однією із найбільш складних та актуальних задач в галузі лібералізації торгівлі послугами у світовій економіці.

У роботі досліджено проблему вступу України до Світової організації торгівлі у контексті задачі, що розглядається автором, прогноуються можливі наслідки цього вступу для банківської

системи в цілому і окремих банків, обґрунтовується необхідність внесення змін в нормативну і законодавчу бази, що регулюють діяльність банків з участю іноземного капіталу та їх філій.

У третьому розділі “**Розвиток науково-методичних основ управління конкурентоспроможністю банку**” для цілей дослідження організаційних потенцій забезпечення конкурентоздатності розроблено концепцію мета-процесу як процесу, що інтегрує у собі локальні процеси (утвір-процес, конструкт-процес, функціонал-процес, інтелект-процес) (рис. 3). Це, з іншого боку, відображено відповідними матрицями (культура, стратегія, партнерство, навчання). Мета-процес спирається на наступні фундаментальні принципи процесингу: принцип холізму (формування цілого); принцип диференціації; принцип виклику (дії); принцип потенціації.

↑	Надбазисні форми процесингу		
Нематеріальні компоненти процесингу	Ціннісне – сенсне – цілеформує рішення задач	Організаційно-комунікаційне забезпечення умов процесу	Матеріальні компоненти процесингу
	Інтелектуальне забезпечення умов процесу	Операційно-технологічне рішення задач	
↓	Базисні форми процесингу		

Рис. 3. Матриця мета-процесу організації

Матричне моделювання дає можливість оцінити найбільш значущі компоненти і форми процесингу. Кожен квадрант являє собою синтез припущень, орієнтацій і цінностей, тобто компонентів, які і створюють зміст процесингу.

Інтегральне представлення зазначених процесів зведено до матричної моделі компетент-процесингу компанії (рис. 4). Компетент-процесинг розгорнутий у моделі на рівнях компанії, лідера, команди й індивіда. Ознаки метапроцесу присутні тут також у вимірі утвір-процесу, конструкт-процесу а також функціонал-процесу та інтелект-процесу.

Структура	Бізнес		Активи		Навички		Інтелект	
Компетент-процеси	Культура	Стратегія	Керівництво	Управління (зв'язкоутворююче)	Експеримент	Співрозмірення взаємодій	Сприйняття	Відносини
	Компанія		Лідер		Команда		Індивід	
	Навчання	Партнерство	Навчання	Операційне підприємництво	Аналіз-тренінг	Дія (через помилки)	Пізнання	Інтуїція
Паттерн	Співпраця		Компетенції		Комунікації		Талант	

Рис. 4. Модель компетент-процесингу компанії

Автором використовується метод профілювання для графічного представлення існуючого положення (суцільна лінія) і бажаного (пунктирна лінія). Так, наприклад, нові ключові компетенції у квадранті стратегії розглядаються на таких напрямках: утворюючий; продуктивний; інноваційний; репродуктивний (рис. 5). Подібні профілі побудовано також і для квадрантів культури, партнерства, навчання.

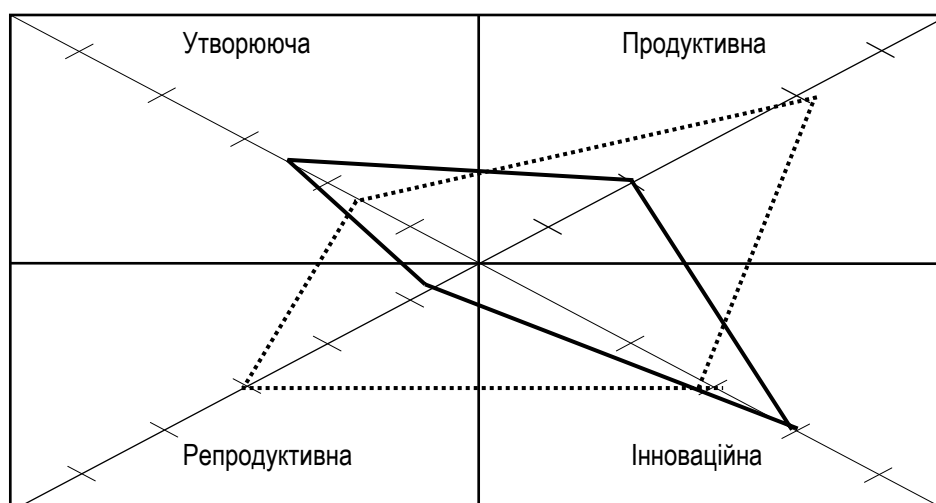

Рис. 5. Профілі стратегії розвитку організації

Створена у роботі модель компетент-процесингу працює як інструмент для діагностики та ініціації розвитку компанії у напрямку продукування головного ресурсу конкурентноздатності – її ключових компетенцій. Модель метапроцесу з застосуванням методу “профілювання” застосовується також для формування адекватних шкал виміру розвитку конкурентноздатного банку.

У роботі акцентується наявність тісного взаємозв’язку між задачею забезпечення конкурентноздатності банку і його стратегією. Проаналізовані можливі стратегічні альтернативи для великого банку, виявлено переваги і недоліки кожної із них, обґрунтовано вибір стратегії для банку у цілому а також для підрозділів банку (регіональних управлінь, філій).

Зроблено висновок про необхідність розробки і реалізації стратегії конкурентоспроможності банку на базі ресурсного підходу (рис. 6).

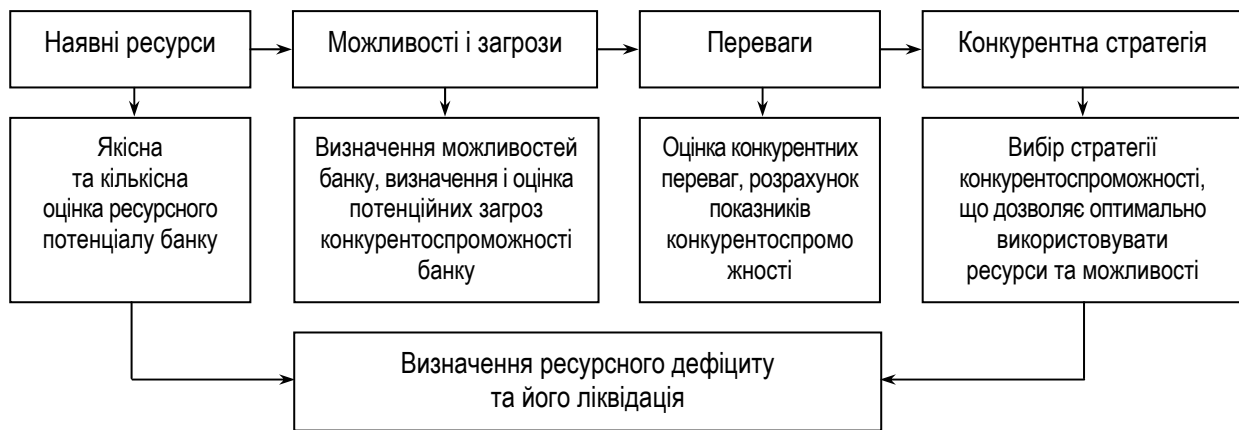

Рис. 6. Процес стратегічного управління конкурентоспроможністю банку на базі ресурсного підходу

У роботі проаналізовано корпоративні, ділові і функціональні стратегії розвитку великого вітчизняного банку. Особлива увага приділяється розробці науково-методичних рекомендацій щодо функціонального стратегічного планування, направлено на забезпечення ефективного довгострокового управління розвитком банку з метою підвищення його конкурентоспроможності і ринкової вартості. Генеральною метою при цьому є досягнення і утримання лідируючих позицій серед банків України по основним показникам діяльності, як у країні в цілому, так і по областях. Для досягнення такої мети коефіцієнти лідерства повинні бути наступними: чисті активи – $\geq 1,01$; капітал – $\geq 1,01$; залучення коштів фізичних осіб – $\geq 1,1$; залучення коштів юридичних осіб – $\geq 1,01$; кредитний портфель фізичних осіб – $\geq 1,3$; впізнавання – $1,05$; привабливість банку – $1,10$.

Прийняття рішень, що визначають концепцію та напрямки стратегічного розвитку банку, складає компетенцію зборів акціонерів банку, його наглядової ради та правління. Для великого банку

доцільною є наявність спеціального комітету або департаменту зі стратегічного управління – постійного структурного підрозділу, що вирішує питання попереднього узгодження змісту стратегій і внесення пропозицій щодо наступного їх коригування, а також приймає окремі стратегічні рішення.

Безпосередня аналітична й організаційна робота в цьому напрямку здійснюється підрозділом стратегічного управління банку. В окремих випадках у ній беруть участь керівники та окремі фахівці підрозділів банку, до компетенції яких входить розробка пропозицій щодо формування стратегій опосередкованого економічного управління, їх узгодження з усіма зацікавленими сторонами.

Реалізація комплексу стратегій відбувається на тактичному й оперативному рівнях управління банку (рис. 7).

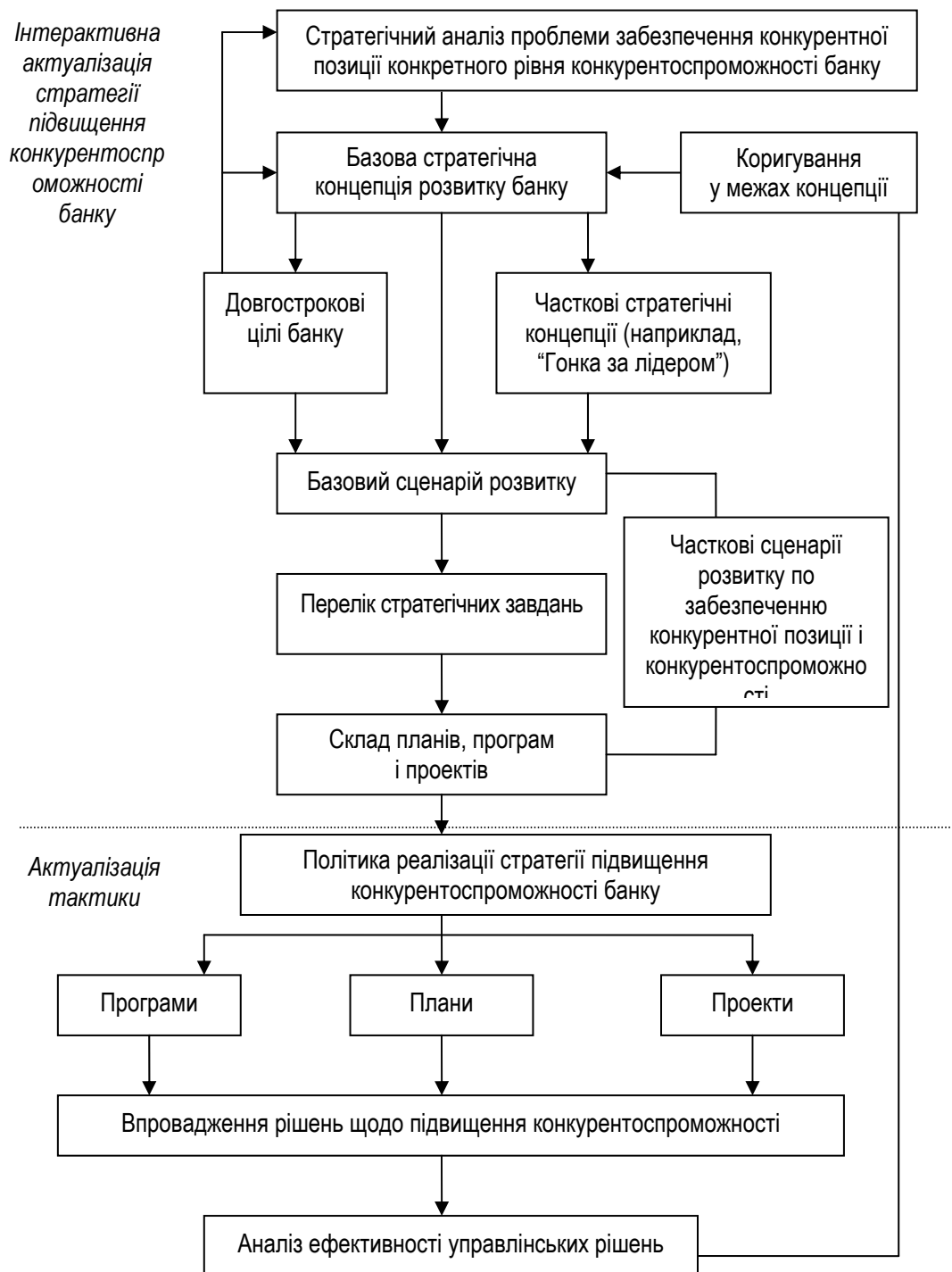

Рис. 7. Процес реалізації стратегії забезпечення конкурентоспроможності банку

Тактичний рівень представлений комітетами з профільюючих сфер банківської діяльності, які здійснюють реалізацію стратегій, приймаючи рішення за всіма тактичними питаннями, визначають конкретні варіанти розвитку та дії банку в межах базової стратегічної концепції.

Безпосередньо реалізацією прийнятих рішень на оперативному рівні займаються функціональні та лінійні підрозділи банку, а також філії, що здійснюють практичну діяльність у регіонах, для яких розроблено відповідні процедури.

При розробці базової стратегічної концепції розвитку банку слід керуватися принципами Концептуальних основ єдиної системи планування у банку (динамічної рівноваги, участі, безперервності, холізму). Моніторинг і дотримання актуалізованих показників і параметрів розвитку у розрізі структурних і територіальних підрозділів на оперативному і тактичному рівнях дозволяють реалізувати стратегію у повному обсязі, досягти бажаного рівня конкурентоспроможності і зайняти бажану конкурентну позицію.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне обґрунтування і запропоновано нове вирішення наукової задачі, що виявляється в узагальненні і розвитку науково-методичних підходів до розвитку системи управління конкурентоспроможністю комерційного банку на базі виявлення основ його розвитку і самоорганізації.

Основні висновки дисертаційного дослідження полягають у наступному:

1. Загострення конкуренції банків на світових фінансових ринках, прагнення України стати членом Світової організації торгівлі, лібералізація доступу іноземного капіталу на вітчизняний ринок банківських послуг та дерегулювання діяльності банків загострюють потребу банків у ефективній методології, методичних і практичних рекомендаціях щодо оцінки конкурентної позиції, рівня конкурентоспроможності, потенційних можливостей росту та перспектив стратегічного розвитку.
2. У частині визначення термінів і понять стосовно конкурентоспроможності банківської діяльності, банків і послуг, а також економічного змісту даних понять, серед фахівців немає єдиної усталеної думки, тому автором проведено концептуальне узагальнення та систематизація теоретико-методологічних аспектів управління конкурентоспроможністю банку, в основі якої лежить розуміння конкурентоспроможності банку як його можливості здійснювати ефективну прибуткову діяльність на визначеному рівні в умовах конкурентного ринку фінансових послуг.
3. З метою повноцінного і адекватного сприйняття зовнішнього середовища здійснення банківського бізнесу встановлено вплив лібералізації доступу іноземного капіталу на вітчизняний фінансовий (банківський) ринок і запропоновано науково-методичні підходи до його кількісної оцінки.
4. Встановлено межі і сфери застосування та запропоновано напрямки вдосконалення існуючих методів оцінки конкурентної позиції банку. Запропоновані авторські підходи до оцінки

конкурентної позиції банку та оцінні показники рівня конкурентності на ринку банківських послуг.

5. Виходячи з наявності залежності між рівнем закритості банківської системи для іноземного капіталу та жорсткістю конкурентної боротьби на ринку банківських послуг, проаналізовано і оцінено вплив зняття різноманітних нетарифних обмежень на динаміку розвитку конкурентного середовища.
6. Використання матричного підходу до аналізу бізнес-процесів організації і моделі компетент-процесингу дозволяє вірно діагностувати їх стан та ініціювати стратегічний розвиток у тому або іншому напрямку і дозволяє сформулювати внутрішню філософію банку і застосовувати її для реалізації конкурентних переваг і досягнення запланованого рівня конкурентоспроможності.
7. Встановлено недосконалість існуючої науково-методичної бази стратегічного планування і управління конкурентним розвитком комерційного банку, виявлено основні проблеми даного напрямку діяльності менеджменту банку, виходячи з чого запропоновано науково-методичні підходи до розробки конкурентної стратегії банку і механізмів її реалізації з метою забезпечення заданого рівня конкурентоспроможності по окремим продуктам (послугам), напрямкам бізнесу, філіям і регіональним дирекціям та банку в цілому.
8. Запропоновані науково-методичні підходи до управління конкурентоспроможністю комерційного банку використано при актуалізації і реалізації стратегії конкуренції великого вітчизняного банку, в результаті чого підтверджено їх актуальність і практичне значення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Пикуш Ю.П. Оценка уровня либерализации рынков банковских услуг. – Сумы: УАБД НБУ, 2006. – 72 с.

Статті у фахових виданнях

2. Пикуш Ю.П. Перспективы финансовой либерализации на фоне глобализации // Проблемы і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. пр. Т. 16. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 325-332.
3. Пикуш Ю.П. Оцінка можливостей великого банку і загроз зовнішнього середовища у процесі стратегічного планування // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 2(21). – С. 109-112.
4. Пикуш Ю.П. Создание целевых программ коммерческого банка и управление ими // Проблемы і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. пр. Т. 17. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 210-217.

5. Куликов Ю.С., Пікуш Ю.П. Культура “можливого” в середовищі інноваційних технологій організації // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Випуск 10. – Дніпропетровськ, 2000 – С. 40-47 (особисто автору належить 0,15 друк. арк.).
6. Пікуш Ю.П. Про парадигму партнерства та мотивацію високих результатів бізнесу // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Випуск 78. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 92-100.
7. Пікуш Ю.П. О методике расчета эффективности работы бизнесов (квитанцирования) // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Випуск 107. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 39-47.
8. Пікуш Ю.П. Концепція потенціалії та питання теорії менеджменту організації // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Випуск 109. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 3-12.
9. Пікуш Ю.П. Ефективність менеджменту організації і модель самоменеджменту // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Випуск 128. – Дніпропетровськ, 2002. – С. 39-53.
10. Пікуш Ю.П. Теория организации и концепция компетент-процессинга // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Випуск 207. – Дніпропетровськ, 2005. – С. 343-351.
11. Куликов Ю.С., Пікуш Ю.П. Разработка модели мета-процесса развития компании // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Випуск 211. – Дніпропетровськ, 2006. – С. 46-52 (особисто автору належить 0,15 друк. арк.).
12. Пікуш Ю.П. Про винагороду праці і ринок інтелектуальних ресурсів в організації // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. Випуск 79. – Дніпропетровськ, 2006. – С. 92-101.

Матеріали наукових конференцій

13. Пікуш Ю.П. Компетент-процессинг в формировании конкурентных преимуществ коммерческого банка // Міжнародна банківська конкуренція: Теорія і практика: Зб. тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (25-26 травня 2006 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 76-77.
14. Пікуш Ю.П. Управление конкурентоспособностью банка на базе разработки соответствующей стратегии // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. тез доповідей IX Всеукраїнської науково-практичної конференції (9-10 листопада 2006 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 128-129.
15. Пікуш Ю.П. Об эффективности и организационной культуре бизнеса в коммерческом банке // Сучасні тенденції в розвитку банківської системи: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (7-8 грудня 2004 р.). Т. 1. – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2004. – С. 147-149.
16. Пікуш Ю.П. Дистрибьют-менеджмент: направления применения и оценки // Наука і освіта 2001: Матеріали Четвертої міжнародної конференції

(1-15 лютого 2001 р.). Економічні науки. – Дніпропетровськ-Дніпродзержинськ-Харків-Черкаси-Житомир, 2006. – С. 38-39.

17. Пикуш Ю.П. О балансе потенцирования и квантирования в банковском бизнесе // Підвищення ролі фінансових відносин у комплексному соціально-економічному розвитку регіону: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (6-7 листопада 2001 р.). – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2001. – С. 16-17.

АНОТАЦІЯ

Пикуш Ю.П. Управління конкурентоспроможністю банку в умовах фінансової лібералізації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит. – Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми, 2006.

Досліджено розвиток фінансової глобалізації, структуру і стан ринку фінансових, зокрема банківських, послуг, лібералізацію цих ринків. Встановлено взаємозалежність лібералізації і банківської конкуренції, вплив лібералізації на конкурентну позицію і конкурентоспроможність банку.

Сформульовано науково-методичні рекомендації щодо оцінки рівня закритості економіки країни і банківського ринку для іноземного капіталу, а також позиціонування банку на ринку банківських послуг. Обґрунтовано вплив лібералізації режиму доступу іноземного капіталу на показники діяльності сектора банківських послуг.

Отримала розвитку теорія організації на базі положень компетент-процесингу, як основи забезпечення конкурентноспроможного розвитку. Запропоновано методичні підходи до стратегічного планування у банку, а також оцінки конкурентоспроможності банку.

Ключові слова: банк, банківська конкуренція, управління конкурентоспроможністю, фінансова лібералізація, іноземний капітал.

АННОТАЦИЯ

Пикуш Ю.П. Управление конкурентоспособностью банка в условиях финансовой либерализации. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. – Украинская академия банковского дела Национального банка Украины. – Сумы, 2006.

В работе проанализированы состояние и динамика рынка банковских услуг Украины, был сделан вывод о том, что существенные изменения на рынке вызваны ликвидацией ограничений в деятельности банков и других финансовых учреждений при предоставлении финансовых услуг.

Обоснована целесообразность разработки и использования в макроэкономических оценках рейтинга (индекса) либерализации. Особое внимание уделено исследованию либерализации доступа в банковскую систему иностранного капитала, в первую очередь – оценке ее потенциальных последствий.

Проанализированы и предложены для использования в рамках производственно-организационного подхода к моделированию банковской деятельности модели совершенной конкуренции, несовершенной конкуренции, монополии, олигополии и другие.

Проведено концептуальное обобщение и систематизация теоретико-методологических аспектов управления конкурентоспособностью банка, в основе которой лежит понимание конкурентоспособности банка как его возможность осуществлять эффективную прибыльную деятельность на определенном уровне в условиях конкурентного рынка финансовых услуг.

С целью создания картины конкурентной среды под призмой либерализации проведено обобщение и совершенствование существующих научно-методических подходов к качественному и количественному определению уровня закрытости рынка банковских услуг.

В работе рассмотрены разнообразные модели определения конкурентной позиции банка и возможности и границы их применения в банковской практике.

Методологической основой для анализа конкурентной позиции коммерческого банка является идея части рынка, которая приходится на отдельный банк, относительно совокупного их объема на этом рынке. Чем она выше, тем выше степень свободы банка, более широкий доступ к ресурсам.

Приводятся рекомендации относительно оценки последствий снятия ограничений международной торговли услугами в рамках отечественной банковской системы. Данные ограничения принимают вид, в первую очередь, нетарифных барьеров.

Исследуется понятие мета-процесса, как процесса, который интегрирует в себе локальные процессы, отображенные соответствующими матрицами (культура, стратегия, партнерство, обучение). Мета-процесс опирается на следующие фундаментальные принципы процессинга: принцип холизма (формирования целого); принцип дифференциации; принцип вызова (действия); принцип потенциации.

В работе проводится также исследование матриц конструктор-процессов компании (руководство, управление, операционное предпринимательство, обучение). В форме матриц приводятся функционал-процессы и интеллект-процессы. Интегральное представление отмеченных процессов рассматривается как компетент-процессинг развития компании.

Автором используется метод профилирования для графического представления стратегии, культуры, партнерства, обучения. Созданная в работе модель компетент-процессинга работает как

инструмент для диагностики и инициации развития компании в наиболее эффективном направлении.

В работе акцентируется внимание на наличии тесной взаимосвязи между задачей обеспечения конкурентоспособности банка и его стратегией. Проанализированы стратегические альтернативы для крупного банка, выявлены преимущества и недостатки каждой из них, обоснован выбор стратегии “гонки за лидером” для банка в целом, а для подразделений банка (региональных управлений, филиалов) – “гонки за внутренним лидером”.

Сделан вывод о необходимости разработки и реализации стратегии конкурентоспособности банка на базе ресурсного подхода.

В работе проанализированы корпоративные, деловые и функциональные стратегии развития крупного отечественного банка. Особое внимание уделено разработке научно-методических рекомендаций функционального стратегического планирования, направленного на обеспечение эффективного долгосрочного управления развитием банка с целью повышения его конкурентоспособности и рыночной стоимости. Генеральной целью при этом является достижение и содержание лидирующих позиций среди банков Украины по основным показателям деятельности, как в стране в целом, так и по областям.

Для крупного банка целесообразным является наличие специального департамента стратегического управления. Реализация комплекса стратегий происходит на тактическом и оперативном уровнях управления банка. Тактический уровень представлен комитетами по профилирующим сферам банковской деятельности, которые осуществляют реализацию стратегий, определяют конкретные варианты развития банка в пределах правил, которые определяются совокупностью стратегий. Непосредственно реализацией принятых решений на оперативном уровне занимаются функциональные и линейные подразделения банка, а также филиалы, которые осуществляют практическую деятельность в регионах.

При разработке базовой стратегической концепции развития банка следует руководствоваться принципами Концептуальных основ единственной системы планирования. Мониторинг и соблюдение актуализированных показателей и параметров развития на оперативном и тактическом уровнях позволит реализовать стратегию в полном объеме.

Ключевые слова: банк, банковская конкуренция, управление конкурентоспособностью, финансовая либерализация, иностранный капитал.

SUMMARY

Pikush Y.P. Management of bank's competitiveness under market liberalization. – Manuscript.

Dissertation for the acquisition of a scientific degree of Candidate of Economics in speciality 08.04.01 – finance, money turnover and credit. – Ukrainian Academy of Banking of National Bank of Ukraine. – Sumy, 2006.

The dissertation studies the development of financial globalization, the structure and state of the market of financial, in particular, banking services, as well as liberalization of these markets. It determines the interdependency of liberalization and banking competition, the impact of liberalization on competitive position and bank's competitiveness.

The paper offers scientific and methodical recommendations for the evaluation of the level of openness of a country's economy and banking market to foreign capital regarding the positioning of a bank on the market of banking services. The dissertation describes how the liberalization of foreign capital's access influences the performance indicators of the sector of banking services.

The dissertation further develops the organization theory based on the provisions of competence-processing as a foundation for competitive development. It provides methodical approaches to the strategic planning of a bank and evaluation of banking competitiveness.

Key words: bank, banking competition, management of competitiveness, financial liberalization, foreign capital.

Відповідальний за випуск
кандидат економічних наук, доцент
Ю.С. Куликов

Підписано до друку 18.12.2006.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Інформаційно-видавничий відділ
Української академії банківської справи
Національного банку України
40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.